

қатар, осы екі көркемдік ағымның жалпы даму бағытында ортақ үлкен заңдылықтар бар. Ол ауызша әдебиет дәстүрлерінің бірте-бірте жазбаша дәстүрге ауысу, ұласу тенденциясы¹.

Тарихи поэтика — әлі қалыптасу процесіндегі жас ғылым салаларының бірі. Оның ғылыми негіздерін осыдан екі ғасыр бұрын Ресей ғалымы А.Н. Веселовский салған. Алыс және шетел ғалымдарының да тарихи поэтика проблемаларына арналған әртүрлі деңгейдегі зерттеулері бар.

Демек, әдеби поэтика — маңызды ғылыми тіл. Оның мақсаты көркем шығарма құрылысын, оның жазылу тәсілдері мен қолдану принциптерін қарастыру болып табылады.

ӘЗІЛХАН НҮРШАЙЫҚОВ ПРОЗАСЫНЫҢ ПОЭТИКАСЫ

Әзілхан Нұршайықов өзінің әдеби шығармаға негіз болатын тақырыптар сан алуан. Көркем туындыға неңдей тықырыпты арқау ету, оны қандай әдіс-тәсілмен оқырманға жеткізу жазушының еркіне, таланты мен дүниетанымына байланысты. Науқандық тақырыпқа арналған кейбір шығармалар белгілі бір кезең аралығында ғана өзекті болып, кейін уақыт көшіне ілесіп алмай мәңгілігінен айрылып жатады. Ал шынайы шебердің қаламынан туған, жалпы адамзатқа тән асыл қасиеттерді тудырып жетерген жекелеген туындылар заман озып, ұрпақ алмасқан сайын жана қырынан ашылып, адам баласын соны мұраттарға жетелей түседі, рухани азықтын сарқылмас суатына айналады.

Сондай өміршең шығармаларды дүниеге әкелген қаламы қарымда жазушыларымыздың бірі — Әзілхан Нұршайықов. Қазақтың көрнекті қаламгері, Қазақстанның халық жазушысы, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты Әзілхан Нұршайықов Қазақстан облысының 1922 жылы 15 желтоқсанда Шығыс Қазақстан облысының Жарма ауданында, Келінесүйегі деген жерде дүниеге келген.

1941-1945 ж.ж. Қызыл армия қатарында қызмет етті. Майданда жүргенде де қолына қаруы мен қаламын қатар ұстап жүрді. Өзінің жауынгер жолдастарының майдандағы ерліктері мен мадақтап, үнемі өлеңдер, очерк, мақалалар жазып жүрді. Олар майдан газеттерінің, республикалық газет беттерінде жарияланып тұрды. Ұлы Отан соғысы жылдарында қан майданда қаруымен де, қаламымен де күрескен Әзілхан Нұршайықов ерен еңбектері үшін II дәрежелі Даңқ, «Құрмет Белгісі», Халықтар достығы және II дәрежелі Отан соғысы ордендерімен, «Жауынгер-

жолтосқан.

9. Саурышев Б. «Жастықтың өлі – жайсаң жыр». Күрескер тұлғасы. – Алматы: Жазушы, 1979.
10. Дәлібаев Ж. «Ақиқат пен аңыз арасы». Шығармалар бойла жайылған. – Алматы: Жазушы, 1988.
11. Қалқабиева С. «Ақиқат – аңыз, аңыз – ақиқат». Ой тараңысы. – Алматы: Жазушы, 1994.
12. Көптең Т. «Шынайы өмір жарыңысы» // «Қазақ әдебиеті», 1992, 4 желтоқсан.
13. Қалқабиева С. Әзілхан Нұршайынов прозасындағы адамгершілік идея-стері: монография. – Алматы: «Қазығұрт», 2004. – 168 б.
14. Қалқабиева С.Ә. Әзілхан Нұршайынов прозасындағы адамгершілік идея-лер: филол. ғылым. канд. дис. авторефераты. – Алматы, 1995.
15. Нұрғалиев К. «Әзілхан Нұршайыновтың «Махаббат, қызық мол жандар» романының шығармашылық тарапы». Филол. ғылым. канд. дис. авторефераты. – Алматы, 1997.
16. Досқесен Ш. Ә. Нұршайынов шығармаларындағы азаматас бейнесі: филол. ғылым. канд. дис. авторефераты. – Астана, 2009.
17. Кенжетарина А. Әзілхан Нұршайынов шығармаларындағы тағым-тәр-біс: филол. ғылым. канд. дис. авторефераты. – Алматы, 2010.
18. Токтигузин М. Әзілхан Нұршайынов шығармаларындағы деректік ма-ғна және көркемдік стил: филол. ғылым. канд. дис. авторефераты. – Астана, 2010.
19. Әліптің Әзгілі. Естеліктер мен эсселер. – Астана: Фолиант, 2012.

ТУЫНДЫҒЕР МҰРАТЫ ЖӘНЕ ЖАНРЛЫҚ-СТИЛДІК ДАРАЛЫҚ

С ол өнерін мұрат тұтқан әрбір қаламгердің көңіл түкпірінде әдебиетте өмір қалтарысындағы елеңдей жатқан жағдайлар қозғап, тың ой, жаңа идеяне таны-тып із тапсаң деген ізгі ниет жаттары сөзсіз. Алайда әдебиет-те өзінің қолтаңба қалыру бақытына қалам тербеп, шығарма жазап жазушының бәрі бірдей не бола бермейді. Өйткені қаламгердің әдеби бегін айқындайтын нәрсе – жазушының дара стилі. Ал оның орнығуы жазушының шығармашылық дарыны-ның қуатына, шыңдалған суреткерлік шеберлігіне байланысты. Сондықтан да болар әдебиет зерттеушісі, ғалым Қ. Жұмалиев [1, 23] стильді табиғи дарынмен тікелей сабақтастырып, оны тек шын талант, ұлы жазушылар туындыларынан ғана іздегенді-дүріс санады. Жазушының өзінің стилінің орнығуы оның дү-ниетіне, идеялық мақсатына, авторлық позициясы мен интеллектісіне, өмірлік тәжірибесі мен дара қолтаңбасына да байланысты. Осы жолдағы шығармашылық ізденісі оның тақырып таңдау, сюжет құру, жанрын анықтау, образ бен характер жасау әдістерінен, тіл ерекшеліктерінен де көрініс алады. Оны аңғару үшін жазушының бүкіл шығармасын барлап қараған жөн. Жазу-шы стилін бір шығармасын оқи сала таныдым деу үстірттік. Өйткені ол академик-жазушы З. Қабдолов айтқандай, «эволю-ция үстіндегі, диалектикалық даму үстіндегі нәрсе» [2, 332]. Әрі оған әдеби процессті алғы дәстүр мен озық тәжірибенің ықпалы болатындығын да ұмытпаған абзал.

Бөрінен бұрын әдебиетке жаңа стильдің келуі тарихқа, өмірге жеткен көзқарастың жаңашалуына, ойлаудың жаңаруына тіке-лей байланысты. Осы жай әдебиет зерттеушісі З. Бисенғалиевтің мына пікірінде: «Әрбір көркемдік әдіс пен түр, пішін, бейнелеу тәсілдері өмірдің өзінен туындап, соған себепті қоғамдық сананың белгілі даму дәрежесіне сай келеді. Тіпті қоғамдық экономикалық дамудың материалдық табыстары өнер туындылары үшін жаңа мүмкіндіктер, қажетті жағдайлар да жасайды» [3, 42]. – деп

